

Az asztalos bugyellárisa

Százötven éve született Csepreghy Ferenc, a népszínmű iskolázatlan és mégis iskolateremtő mestere

1875 őszének egyik estjén Rákosi Jenő, a Népszínház igazgatója elégedetten dörzsölte össze tenyerét: a színház már huszonötödöszer játszotta táblás házzal az Utazás a föld körül című darabot. Megérte a nagy befektetés – nyugtázta boldogan az igazgató. – Meg aztán a sógor nem akármilyen gyerek...

A sógor, Csepreghy Ferenc 1842. augusztus 15-én született Szalkán, Hont megyében. Élete egyszerű, színtelen mozzanatokból tevődött össze, és nagyon rövid időre terjedt. Pedig ez a vézna, igénytelen külsejű, szürke ember gazdag és széplélek volt. Felfedezésének a dicsősége Rákosi Jenő érdeme. Az iskolában jó diák volt, korán megtanult írni-olvasni, s tízéves korában versekkel szórakoztatta szüleit. Ők azonban nem tudták taníttatni, ezért asztalosnak készült. Szerette mesterségét, szívesen rajzolt. 1860 tavaszán Pestre került, s szorgalmasan látogatta a Katolikus Legényegyletet, ahol műkedvelőként sokat játszott, különösen női szerepeket. Az egyet elnökének tiszteletére az elnök névnapja címmel kétfelvonásos színművet írt. 1863-ban Bécsbe ment, az ott élő iparosfiúk nagy élvezettel hallgatták jóízű adományait. Itt írta első számottevő darabját, a Magyar fiúk Bécsben címűt, amelyet a Nemzeti Színház mutatott be 1872-ben. Rövid müncheni tartózkodás után hazatért, s János öccsével asztalosüzemet nyitott. A fizikai munka mellett három hosszabb elbeszélészerű költeményt, 49 lírai verset írt, Lessing-fordításai pedig szövegűek. Számos alkalmi verse közül a Deák Ferenc halálára írt ódája a legemlékezetesebb. Sikereket a tréfás hangúak is, a szerelmes versek pedig Rákosi Idához, feleségéhez szólnak, aki a Nemzeti, majd a Népszínház jelmezkészítője volt.

Élete első korszakában hosszabb prózai munkát is írt, Az utolsó esztendő című regényt, ez előbb folytatásokban jelent meg a Reform című lapban. Bár a regényben sok a fe-

lesleges esemény, de érdekes, eleven, színes és kedves. Társadalmi rajzot is ad benne: a kiegyezés korának úri társadalmi életét s egy fővárosi német iparoscsalád a kispolgár életet. Az 1875-ben megnyílt Népszínház első igazgatója Rákosi Jenő lett, aki háziszervezőnek és színházi titkárnak szerződtette a sógorát. Ezt a tétét soha nem bánta meg. Az ide írt művek sorát a Vízözön című vígjáték nyitotta. A bibliai történetre épülő, sajátos humorú, szatirikus hangú vígjáték a népszínmű paródiája. Ezt az újrómantikus drámáját a Népszínház 1876-ban mutatta be. Figyelemre méltó a színmű nyelve, erősen Vörösmarty Csongor és Tündéjének hatását mutatja. Hogy mennyire kitűnő munka, jelzi, hogy a Pázmány Péter Katolikus Egyetem hallgatója 2002. július 14-én bemutatták Verőcén. Az ugyancsak bibliai tárgyú Saul király után a Szép Meluzina egyik legpoétikusabb darabja, a Perózes pedig már énekes bohózat, az Akbár Szultán csak töredékben maradt fenn. Mindenesetre az író könnyedebb témák és műfaj felé fordult. Ekkorra már megszüntette üzletét,

csak a színházi munkának élt. A kritikák külön kiemelték a szerző színpadtechnikai bravúrait. Ez adta az ötletet Rákosi-nak, hogy Bécsben megvegye a Verne-adaptáció díszleteit, jelmezeit, s megszabta, hány felvonásból, képből álljon a darab. Csepreghynek „csak” az volt a dolga, hogy a jelenetekhez megírja a szöveget. Az adaptáció a Népszínház kedvelt műfaja lett. Nem kellett hozzá más, mint egy jó alapanyag (Verne és Jókai írt eleget) és egy jó dramaturg, Csepreghy pedig egyenesen zseniális dramaturg volt.

Egymás után születtek a nagy átdolgozások: Vernétől az Utazás a föld körül, 1875; Utazás a Holdba és a tenger alatt, 1876; Sztrogoff Mihály utazása Moszkvától Irkutskzig, 1877; de Jókai sem került el a sorsát: A két mennyegzőt 1876-ban mutatták be. A siker viszont mindannyiszor frenetikus volt, a Népszínház is és Csepreghy is jó anyagi helyzetbe került. Már az Utazás... után így írt Rákosi Jenő: „...oly pompás, érdekes és jókedvű darabot csinált a regényből, hogy ezzel mértük az első halálós csapást a német színházra.” (Emlékezések. II. köt.)

A Népszínház igazi oszlopává azonban a Sárga csikóval és a Piros bugyellárral vált. Csepreghy igen jól ismerte a népet – hiszen bizonyos mértékig közülük való volt –, egyre jobban elmélyült abban, amit látott, tanult és tapasztalt, s egyre nagyobb erővel, tehetséggel és következettséggel tudta ismereteit érvényesíteni. A népszínművekkel a Népszínház célja a népszínmű és az operett népszerűsítése volt. Műsorát szinte minden társulat átvette, mert a népről a népek szóló színpadi művek összefoglaló műfajának tekintették. Szereplői a magyar társadalom teljes tagolódását képviselték, színhelyei közül város és falu egyaránt szerepelt, zenéje pedig a népies műdal lett. Nép alatt persze nemcsak a gatyás parasztokat értették, hanem a

papot, a jegyzőt, a tanítót, a gazdatisztet, iparosokat, kereskedőket, katonákat is. Színeszileg kiváló játékképességet, jó énektudást követelt. A népszínmű a XX. század fordulójára befejezte pályafutását. A Népszínház helyére a Nemze-

került színre. A Kaposvári Csiky Gergely Színház 1977-ben tűzte műsorára Eörsi István átdolgozásában, Bezerédi Zoltán rendezésében.

Másik legjelentősebb népszínművét, a Piros bugyellárist 1878. november 22-én mutatták be a Népszínházban. Legáltalában olyan sikeres utat futott be a magyar színpadokon, mint a Sárga csikó. 1908-ban a Népszínház-Vígopera és a Nemzeti Színház, majd 1923-ban, 1941-ben, 1942-ben a Nemzeti felújította, sőt 1999-ben a kaposvári színház ezzel a darabbal vendégszerepelt Szentendrén Ruszt József rendezésében, Kováts Adél, Rubold Ödön, Inke László, Szervét Tibor szereplésével. A darabnak három főszereplője van: Török Mihály, a tölgyesi bíró, Zsófi, a felesége és Csillag Pali, a huszár. Sajátos eleme, hogy hősei csak ott és akkor énekelnek, amikor ez helyzetükből és jellemükből következik. Csepreghynek ezt a népszínművét eredetisége, erősebb kötetése, drámaibb szerkezete emeli a Sárga csikó fölé, s teszi az író legkiválóbb alkotásává.

Csepreghy akkor kezdte meg irodalmi munkásságát, amikor a nemzet sorában jelentős fordulat állt be. De nemcsak műfajaival kapcsolódott a korhoz: mindig olyan témákat dolgozott fel, amelyek színesek, mesések és érdekesek. Pályája fokozatosan emelkedett – bizonyos, hogy magasabbra is jutott volna, ha a tüdőbaj 1880-ban, harmincnégy éves korában nem végez vele Göbersdorfbán. Ő maga is érdekes és különálló egyéniség volt, jóformán minden irodalmi műveltség nélkül lépett az ismeretlenség homályából a költészet világába. Kétségtelenül autodidakta író volt, de rendkívüli tehetsége és becsvágyával – s hatalmas energiájával – olyan műveket alkotott, melyek nevének a magyar irodalomban méltó helyet biztosítanak. Emberi és írói pályája töredék maradt, örök kárára szellemi életünknek. Összes műveit kiadta Rákosi Jenő, Bp. 1881. Róla szóló méltatások megjelentek Ábrányi Emil-től, Beöthy Zsolttól, Galamb Sándortól, Gyulai Páltól, Porzolt Kálmántól, Rexa Dezsőtől.

Alpár Ágnes

Csepreghy Ferenc

NÉPSZÍNHÁZ.
877-ik előadás.
Budapest, vasárnap, 1878. április 14-én:
Soldosné Luiza assz. mint vendég.

SÁRGÁCSIKÓ.

Redelt népszínmű dalokból, 3 felvonásból. Írta CSEPREGHY FERENCZ

SZERELVEK I.

1. felvonás	2. felvonás	3. felvonás
1. Képek a föld körül	1. Képek a föld körül	1. Képek a föld körül
2. Képek a föld körül	2. Képek a föld körül	2. Képek a föld körül
3. Képek a föld körül	3. Képek a föld körül	3. Képek a föld körül
4. Képek a föld körül	4. Képek a föld körül	4. Képek a föld körül
5. Képek a föld körül	5. Képek a föld körül	5. Képek a föld körül
6. Képek a föld körül	6. Képek a föld körül	6. Képek a föld körül
7. Képek a föld körül	7. Képek a föld körül	7. Képek a föld körül
8. Képek a föld körül	8. Képek a föld körül	8. Képek a föld körül
9. Képek a föld körül	9. Képek a föld körül	9. Képek a föld körül
10. Képek a föld körül	10. Képek a föld körül	10. Képek a föld körül

Penzárnyítás 6. kezdete 7 órakor.
Helyárak mint rendszeren.